

Welk verhaal boeit?

Pleidooi voor verantwoorde subjectiviteit

Monumenten vertellen verhalen. Soms spannende verhalen. Soms schrijnende verhalen. De verhalen kunnen informatief zijn, of decoratief. Het zijn oude of nieuwe verhalen. Monumenten vertellen ze. Fluisterend, overtuigend of huilend. Maar altijd zijn het verhalen van mensen.

Het artikel is een verkorte weergave van het essay dat geschreven is voor de Leergang Erfgoedfilosofie van de Erfgoedacademie. "Alle medecursisten ben ik zeer dankbaar voor hun inspirerende reflecties. In het bijzonder wil ik Erik Boers, Monique Eerden en Ina Roeterdink heel hartelijk bedanken. Zij gaven niet alleen deskundig en prettig leiding aan het geheel, zij bezitten ook het vermogen om mensen een dieper inzicht te geven, zodat groei naar een hoger niveau mogelijk is. Een bijzonder waardevolle ervaring."

Beschermde verhalen Monumenten vertellen verhalen over mensen. Deze verhalen zijn op allerlei manieren leesbaar. Een woning vertelt iets over de bouwmeester en de bewoner. Een grafheuvel of een kerkgebouw laat iets zien van de religieuze beleving van mensen. Het is nog niet zo lang geleden dat we tot de ontdekking kwamen, dat we deze stoffelijke verhalen aan het verliezen waren. Oude gebouwen werden namelijk gesloopt. Aan het einde van de 19de eeuw kwam het inzicht in het onomkeerbare ervan. Men schrok ervan dat weg ook echt weg is. Dat besef leidde tot wetgeving die waardevolle gebouwen beschermde.

Status quo Kunnen we nu tevreden zijn? Is er een doel bereikt? In zekere zin wel. We zijn ons meer dan vroeger bewust van wat mensen ons nalaten. We genieten van erfgoed, vooral als we er geen bewust belang bij hebben. We dwalen in oude binnensteden en vinden dat gezellig, maar we verbazen ons ook over het vakmanschap van ontwerpers en kunstenaars. We lopen langs een trekvaart bij een buitenplaats en we vragen ons af, hoe de mensen van toen leefden en zich verplaatsten. Wij voelen ons rijk doordat we verhalen uit ons rijke verleden kunnen meebelevan.

Objectief Er is echter ook een ander geluid te horen. Eigenaren van erfgoed vragen waaróm iets eigenlijk waardevol is. Ze willen namelijk weten waar de grens ligt voor plannen met hun monument. Zij stellen die vraag aan de overheid en die moet objectief zijn. Maar kan dat wel? Soms blijkt een grens niet een punt of lijn, maar een breed gebied. Zo kan je objectief zeggen: De zon gaat op om 5 uur 56. Maar is dat het eerste puntje wat je van de zonneschijf ziet, of is de hele bol dan boven de horizon? Hoeveel tijd zit daartussen? En wanneer is het eb of vloed? Is dat een split second of een periode? Welke wijziging van een monument is niet aanvaardbaar? Zijn er objectieve criteria voor materiaalkeuze, detaillering, structuren? Of blijft het maatwerk en is er ruimte voor subjectiviteit? Voor een verhaal?

Meerenberg In de gemeente Bloemendaal bevindt zich Meerenberg, het eerste psychiatrische ziekenhuis van Nederland (1848). Het door J.D. Zocher jr. ontworpen gebouw is een rijksmonument en staat al jaren leeg. Door de ontwikkelaar gewenste aanpassingen zijn voor adviesinstanties en andere belanghebbenden wel eens een stap te ver. In dit proces zijn er verschillende spelers, zoals eigenaar, ontwikkelaar, investeerder, architect, gemeente, omwonenden en wettelijke adviesinstanties. Allemaal hebben ze hun eigen rol, hun eigen

Luchtfoto Meerenberg Bloemendaal.
Kansrijk voor een exclusieve woonlocatie.
Wie vertelt het verhaal dat iedereen boeit?
Met toestemming van en dank aan
Park Brederode C.V.

belang, hun eigen visie. En allemaal blijven ze aan hun kant van de kloof. Een patstelling ligt nooit aan één partij. Beter is het om te luisteren naar elkaar en naar het verhaal van dit gebouw. Een verhaal met grote lijnen, maar ook interessante details. Dan zou je horen van de bewogenheid van mensen met anderen, die leden aan angsten. Voor patiënten werd de mooiste plek in de omgeving ingericht door de beste landschapsarchitect van die tijd. Het schoonste drinkwater uit de duinen was voor hen beschikbaar. Wandelingen in een idyllisch landschapspark werden als heilzaam ervaren. Maar ook was er het verhaal van onderscheid in status. En van afscheiding van de samenleving. Het verhaal van medisch onderzoek en autoriteit. Niet altijd een mooi verhaal. Maar als het goed verteld wordt, is het wel boeiend.

Verschillende ingrediënten Of het boeiend is, hangt niet alleen af van het verhaal zelf. Ook belangrijk zijn de plaats en het moment dat het verhaal verteld wordt. Bij monumenten gaat het immers vaak om het momentum. Verder is de verteller van grote waarde. Hij zal veel kennis van allerlei verhalen moeten hebben, zodat hij een keuze in de verschillende lagen kan maken.

Benoemen doet boeien Veel mensen drukken zich uit in algemene termen. Zo vinden ze eten lekker, muziek mooi of lelijk, een film goed of slecht. Als je dieper graaft, vind je meer woorden. Muziek wordt interessanter, als er sprake is van opbouw, spanning, melodielijnen, fraseringen, harmonisaties. Het kunnen duiden, maakt onderwerpen dus beter beheersbaar en bespreekbaar. Zo ook bij monumentenverhalen. Het verhaal van cultureel erfgoed wordt boeiend als we elementen vinden van authenticiteit, context, cruciale details, herkenning, structuur, uniciteit, vakmanschap, zeggingskracht. En achter al deze begrippen schuilt weer een wereld van beleving.

Verantwoord subjectief Als het verhaal van een monument zo wordt gebracht, dan vragen we niet langer of iets mag. Dan zijn we niet langer op zoek naar een objectief antwoord van een autoriteit. Als we echt willen boeien, zullen we samen verantwoord subjectief durven zijn. We luisteren naar ons publiek en beseffen, dat we het met elkaar gaan doen. We raken verrast, geboeid en vinden overeenstemming.

Einde verhaal? En als het verhaal nu toch niet boeit? Tja, dan gaat het boek dicht. Dan zal dat verhaal niet meer leesbaar zijn. Dan wordt er hier een monument verkeerd aangepakt en daar zelfs gesloopt. Spijtig? Nee, want dit is dan kennelijk de consensus. Dan is dat wat we met z'n allen (niet) hebben bereikt. Als we het anders willen, zullen we een beter verhaal moeten hebben. Een verhaal dat het echt waard is om verteld te worden. Een verhaal dat boeit. **m**

Paul Schaapman is Beleidsmedewerker Cultureel Erfgoed bij de gemeente Bloemendaal.

Sporen roepen vragen op. Het begin van een boeiende zoektocht. Het begin van een antwoord.

Hervormde kerk Bloemendaal. Een b(!)oeiend verhaal.

Haarlem. Stadsgezicht met Spaarne. Handvol verhalen.

De Ruïne van Brederode te Santpoort. Vroeger werd gestreden om het kapot te maken. Tegenwoordig is het een strijd om het te behouden.

Meerenberg. Zuidvleugel. Het schrijnende verhaal van jarenlange juridische procedures. En toch kan er nog een nieuw mooi hoofdstuk volgen met, wie weet, een happy end.